

PROMOTING THE CULTURAL HERITAGE VALUE OF VIETNAMESE MOTHER GODDESS WORSHIP IN THANH HOA PROVINCE

Le Xuan Son

Thanh Hoa University of Culture, Sports and Tourism

Email: lexuanson@dvttdt.edu.vn

Received: 10/9/2024

Reviewed: 12/9/2024

Revised: 20/9/2024

Accepted: 24/7/2025

Released: 31/7/2025

The practice of the Vietnamese Mother Goddess worship of the Three Palaces (Tam Phu) is a distinctive intangible cultural heritage. It not only reflects a spiritual life closely connected with nature but also clearly embodies national cultural identity. Since being recognized by UNESCO in 2016, this heritage has gained increasing attention but also faces many challenges in a rapidly changing society. The author proposed solutions such as enhanced cooperation among government, communities, and religious organizations; sustainable tourism development; investment in resources; and youth education to protect and promote the value of this heritage.

Key words: Heritage management; Intangible heritage; Mother Goddess worship; Vietnamese people.

1. Giới thiệu

Từ thế kỷ XVI, tục thờ Mẫu Tam phủ, Tứ phủ đã trở thành một phần quan trọng của đời sống tín ngưỡng và văn hóa người Việt, có sức ảnh hưởng sâu rộng trong xã hội. Tháng 12/2016, UNESCO ghi danh di sản này vào danh sách Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại, góp phần khẳng định vai trò của di sản trong việc làm phong phú bức tranh văn hóa Việt Nam và thế giới. Tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ kết hợp nhuần nhuyễn nghệ thuật trình diễn với các quy tắc ứng xử văn hóa tâm linh, hiện diện bền vững tại hơn 7.000 đền phủ trên cả nước.

Hệ thống tín ngưỡng này bao gồm ba vị mẫu chính: Mẫu Thượng Ngàn (rừng núi), Mẫu Thoải (sông nước), và Mẫu Địa (đất đai). Mỗi vị đại diện cho một yếu tố tự nhiên, tạo nên một hệ thống thần thánh bảo vệ toàn diện đời sống con người. Sự kết nối giữa con người và thiên nhiên, cùng niềm tin vào các thế lực siêu nhiên, làm nổi bật giá trị nhân văn của tín ngưỡng này, giúp cộng đồng gắn bó và bảo vệ những giá trị văn hóa, lịch sử lâu đời.

Ngoài giá trị tâm linh, tín ngưỡng thờ mẫu còn duy trì và phát triển văn hóa cộng đồng thông qua các nghi lễ, đặc biệt là lễ hội. Tại Thanh Hóa, những lễ hội lớn như Đền Sòng, Đền

Cô Chín, Đền Phố Cát hay Phủ Na thu hút cả người dân địa phương và du khách, tạo cơ hội gắn kết cộng đồng, nâng cao ý thức bảo vệ di sản văn hóa và tôn trọng giá trị tâm linh.

Trong bối cảnh hiện đại, tín ngưỡng thờ mẫu đối mặt với thách thức từ đô thị hóa, công nghiệp hóa và sự thay đổi xã hội. Ở các đô thị, sự quan tâm đến di sản văn hóa phi vật thể đang giảm sút, khiến việc bảo vệ giá trị truyền thống trở nên khó khăn. Du lịch văn hóa, dù mang lại nguồn lực tài chính cho bảo vệ, nhưng nếu không quản lý tốt, có thể dẫn đến thương mại hóa, làm mất đi tính thiêng liêng và bản sắc văn hóa của tín ngưỡng.

Nghiên cứu tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ có ý nghĩa quan trọng trong việc bảo vệ di sản văn hóa Việt Nam, nâng cao nhận thức cộng đồng và các cấp chính quyền, đồng thời đề xuất các giải pháp bảo vệ bền vững, hài hòa với xu hướng phát triển hiện đại. Bảo vệ thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ không chỉ giúp củng cố sự gắn kết cộng đồng mà còn phát triển bền vững du lịch văn hóa, giữ gìn bản sắc dân tộc trong giai đoạn đất nước vươn mình phát triển.

2. Tổng quan nghiên cứu vấn đề

Các nghiên cứu về tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ đã phân tích sâu các yếu tố văn hóa, tôn giáo và tâm linh gắn liền với tín ngưỡng này. Các học giả như Phan Thuận An và Nguyễn Chí Bền tập trung vào sự liên kết giữa các vị thần mẫu với thiên nhiên, cũng như mối quan hệ giữa tín ngưỡng thờ mẫu với lễ hội và văn hóa truyền thống. Những nghiên cứu này cung cấp nền tảng lý thuyết quan trọng để hiểu rõ vai trò của tín ngưỡng thờ mẫu trong đời sống cộng đồng.

Ngô Đức Thịnh là nhà nghiên cứu có nhiều công trình sâu sắc về tín ngưỡng thờ mẫu, tiêu biểu là cuốn *Đạo Mẫu* (1994), tái bản lần thứ tư năm 2012 với tên *Đạo Mẫu Việt Nam*. Trong công trình này, ông phân tích hệ thống thờ mẫu qua ba cấp độ (thờ Nữ thần, Mẫu thần, Mẫu Tam phủ - Tứ phủ), đồng thời tổng hợp các dạng thức thờ mẫu tiêu biểu ở ba miền Bắc, Trung, Nam. Nghiên cứu cũng làm rõ sự tác động của lịch sử, văn hóa và xã hội đối với sự phát triển của Đạo Mẫu [9].

“Văn hóa Thánh Mẫu” của Đặng Văn Lung (2004) đã nghiên cứu sâu vấn đề “Mẫu” và đưa ra rất nhiều tư liệu về các “Mẫu”. Tuy nhiên, công trình lại được biết dưới góc độ văn hóa, văn học và lịch sử mà không xét dưới góc độ tín ngưỡng và tôn giáo [7].

Mặc dù có nhiều nghiên cứu về tín ngưỡng thờ mẫu và bảo vệ di sản, vẫn còn những vấn đề chưa được khai thác đầy đủ. Cần tiếp tục nghiên cứu về sự cân bằng giữa bảo vệ di sản và phát triển du lịch bền vững, đặc biệt là mô hình phối hợp giữa văn hóa tâm linh và du lịch. Việc bảo vệ tính thiêng liêng của tín ngưỡng trong bối cảnh hiện đại, nhất là trong các lễ hội, cũng cần được làm rõ hơn. Ngoài ra, cần tăng cường đào tạo, nâng cao nhận thức cộng đồng và triển khai chính sách hỗ trợ từ chính quyền để bảo vệ và phát huy giá trị của tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

3. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

Tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ không chỉ là một hình thức tôn giáo mà còn là một phần quan trọng trong bản sắc văn hóa của người dân Thanh Hóa nói riêng và Việt Nam nói chung. Ở bài viết này, tác giả sử dụng cách tiếp cận từ góc độ văn hóa học cũng như liên ngành để làm rõ hệ thống thần linh, nghi thức thờ cúng và mối liên hệ giữa tín ngưỡng này với các yếu tố văn hóa truyền thống. Đây là một di sản văn hóa phi vật thể có giá trị đặc biệt, gắn kết chặt

chê với đời sống cộng đồng thông qua các hoạt động lễ hội và nghi lễ. Tuy nhiên, trong bối cảnh đô thị hóa và toàn cầu hóa, tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ đang đối diện với nhiều thách thức trong việc bảo vệ. Việc bảo vệ không chỉ dừng lại ở các nghi lễ và di tích mà quan trọng hơn là bảo vệ tinh thần cộng đồng và giá trị văn hóa truyền thống. Do đó, nghiên cứu cần xem xét các mô hình bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể phù hợp với bối cảnh hiện đại, đặc biệt là bảo vệ sống và bảo vệ theo cộng đồng, nhằm áp dụng vào thực tiễn tại Thanh Hóa – nơi có nhiều di tích thờ mẫu quan trọng.

Cộng đồng địa phương đóng vai trò trung tâm trong việc duy trì và phát huy tín ngưỡng thờ mẫu. Sự tham gia chủ động của cộng đồng không chỉ đảm bảo tính liên tục của di sản mà còn tạo ra động lực bảo vệ và phát triển tín ngưỡng này. Do đó, nghiên cứu cần tập trung đánh giá mức độ tham gia của cộng đồng trong các lễ hội, nghi lễ thờ mẫu, cũng như các sáng kiến bảo vệ do cộng đồng tổ chức hoặc hợp tác với cơ quan quản lý văn hóa. Việc kết hợp giữa bảo vệ di sản và sự chủ động của cộng đồng sẽ giúp tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ được duy trì bền vững trong bối cảnh xã hội hiện đại.

Bên cạnh cách tiếp cận ở trên, tác giả sử dụng các phương pháp: Phương pháp định tính, phương pháp phỏng vấn sâu sẽ được sử dụng để thu thập thông tin từ các nhà nghiên cứu, chức sắc tôn giáo, cộng đồng dân cư và các cơ quan quản lý văn hóa địa phương. Phỏng vấn với các chức sắc tôn giáo giúp hiểu rõ sự thay đổi trong thực hành tín ngưỡng và những thách thức trong bảo vệ nghi lễ thờ mẫu. Phỏng vấn cộng đồng cung cấp cái nhìn về mức độ tham gia và nhận thức của người dân đối với tầm quan trọng của tín ngưỡng thờ mẫu trong đời sống văn hóa và tinh thần của họ. Các cơ quan quản lý sẽ cung cấp thông tin về các chính sách bảo vệ và hoạt động bảo vệ di sản.

Phương pháp điền dã: Khảo sát thực tế tại các địa phương có di tích và lễ hội thờ mẫu ở Thanh Hóa sẽ được thực hiện để ghi nhận tình hình bảo vệ tín ngưỡng thờ mẫu. Phương pháp này sẽ giúp đánh giá sự tham gia của cộng đồng vào các lễ hội, nghi thức thờ cúng, đồng thời ghi nhận các vấn đề gặp phải trong công tác bảo vệ. Ngoài ra, điền dã cũng sẽ nghiên cứu các yếu tố xã hội, kinh tế và môi trường ảnh hưởng đến việc duy trì các hoạt động tín ngưỡng.

Phân tích tài liệu và các văn bản pháp lý: Việc phân tích các văn bản pháp lý và chính sách bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể, đặc biệt là tín ngưỡng thờ mẫu, sẽ giúp đánh giá các cơ chế bảo vệ di sản hiện tại. Các nghị quyết, quyết định của cơ quan nhà nước và các chương trình bảo vệ di sản sẽ được nghiên cứu để hiểu rõ về các chính sách hỗ trợ bảo vệ, thách thức trong triển khai và hiệu quả thực tế của các hoạt động bảo vệ. Phân tích này sẽ cung cấp cơ sở để đề xuất cải thiện chính sách và cơ chế quản lý di sản phù hợp với thực tiễn.

Bằng việc kết hợp các phương pháp và cách tiếp cận trên, nghiên cứu sẽ cung cấp một cái nhìn toàn diện về tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ tại Thanh Hóa, từ đó đưa ra các giải pháp bảo vệ hiệu quả và bền vững.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Công tác lãnh đạo, chỉ đạo và ban hành các văn bản tăng cường quản lý nhà nước về di sản văn hóa

Cho tới thời điểm hiện tại đã có rất nhiều các văn bản về việc bảo vệ và phát huy di sản thực hành tín ngưỡng thờ mẫu nói chung và tín ngưỡng thờ mẫu tại Thanh Hóa. Trong đó, tác

giả chỉ xin đề cập đến các văn bản của UBND thị xã Bim Sơn về công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ tại các di tích trên địa bàn.

- Công văn số 1235/UBND - VH TT ngày 26/6/2018 về ra mắt câu lạc bộ thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ tại thị xã Bim Sơn.

- Công văn số 1391/UBND-NV ngày 24/7/2019 về chấn chỉnh một số hoạt động tín ngưỡng, tôn giáo trên địa bàn Thị xã.

- Công văn số 938/UBND - VH TT ngày 27/5/2019 về tăng cường biện pháp quản lý, tu bổ, tôn tạo và phục hồi di tích, bảo vệ cổ vật trong di tích; sắp xếp bài trí đồ thờ tự đúng nội dung, tính chất thờ tự ở di tích.

- Công văn số 1235/UBND - VH TT ngày 08/02/2021 về tiếp tục triển khai các biện pháp cấp bách phòng, chống dịch Covid – 19 trong các hoạt động văn hóa, thể thao, việc cưới, việc tang, lễ hội và các điểm di tích, cơ sở tín ngưỡng thờ tự trên địa bàn.

- Công văn số 05/UBND-VH TT ngày 14/01/2022 về việc “Tăng cường công tác quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị di tích trên địa bàn Thị xã”.

- Công văn số 1159/UBND-VH TT ngày 15/4/2022 về việc tăng cường công tác quản lý, bảo vệ và hoạt động bảo quản, tu bổ, phục hồi di tích trên địa bàn Thị xã.

Phân cấp trách nhiệm đối với UBND cấp xã, phường nơi có di tích

UBND Thị xã đã chỉ đạo UBND cấp xã nơi có di tích thực hiện củng cố, kiện toàn các Ban quản lý di tích; ban hành Quy chế hoạt động của các Ban Quản lý di tích (trong đó quy định cụ thể trách nhiệm, cơ chế chính sách cho từng cá nhân trong việc quản lý, tham gia quản lý bảo vệ, phát huy giá trị di tích; lựa chọn người có đủ khả năng trực tiếp trông coi, quản lý, bảo vệ di tích; quy định việc quản lý, sử dụng các nguồn thu từ di tích...), không để xảy ra tình trạng di tích không có người quản lý hoặc tổ chức, cá nhân tự quản lý mà không chịu sự quản lý, giám sát của chính quyền và các cơ quan chuyên môn.

Chủ tịch UBND cấp phường, xã ra quyết định thành lập Ban quản lý các di tích, đồng thời ban hành nội quy, quy chế hoạt động của Ban quản lý, bảo vệ di tích các cấp thuộc thẩm quyền quản lý trên cơ sở ý kiến thẩm định bằng văn bản của Phòng Văn hóa - Thông tin và các phòng, ban, đơn vị có liên quan. Đến nay, 100% các xã, phường có di tích đã thành lập, kiện toàn Ban quản lý di tích và xây dựng quy chế hoạt động.

4.2. Tổ chức các hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa

Hàng năm, thị xã Bim Sơn xây dựng kế hoạch, chương trình xúc tiến, quảng bá di tích, lễ hội theo chuyên đề, gắn với xúc tiến quảng bá du lịch tỉnh Thanh Hóa để quảng bá hình ảnh của Thị xã Bim Sơn đến với các vùng lân cận và cả nước.

UBND Thị xã đã chủ động phối hợp với các đơn vị như: kênh VTV1 Đài Truyền hình Việt Nam, Đài Phát thanh và Truyền hình Thanh Hóa, Báo Thanh Hóa, Báo Văn hóa & Đời sống... đẩy mạnh công tác thông tin, tuyên truyền, phản ánh những ý nghĩa, giá trị văn hóa truyền thống của di tích Đền Sòng Sơn, đền Chín Giếng và các di tích, danh thắng trên địa bàn. Thông qua các di tích này, các hoạt động trong di tích cũng được giới thiệu cho đông đảo du khách thập phương trong đó có thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

Sở dĩ cần phải tuyên truyền về giá trị của di sản bởi theo quan điểm của cụ Lê Thị Được, một nghệ nhân lâu năm chia sẻ từ thực tế lễ hội đền Sòng ở thị xã Bim Sơn, tỉnh Thanh

Hóa: “*Những năm gần đây, cùng với sự “bùng phát” về tín ngưỡng dân gian, có nơi lễ hội đã một thời gian dài mai một, nhạt nhòa nay được phục dựng, mở rộng quy mô, thay đổi nghi thức, lồng ghép nội dung... có khi làm biến dạng ý nghĩa, bản sắc của lễ hội truyền thống. Lễ hội được tiến hành theo kịch bản (mô típ) như nhau: có phần lễ, phần hội tách biệt. Phần lễ thì nặng nghi thức hành chính. Phần hội thì xen ghép cả loại hình nghệ thuật, trò chơi hiện đại: ca nhạc, thi đấu thể thao, diễn xướng thoát ly tích, trò mang sắc thái bản địa; có nhiều tình tiết không khác gì lễ hội văn hóa - du lịch, lễ hội mừng công đương đại. Lễ phục ở lễ hội cũng không giữ được màu sắc truyền thống như trước đây nữa”* [Phòng văn ngày 08/9/2023].

UBND Thị xã cũng chỉ đạo Trung tâm Văn hóa, Thông tin, Thể thao và Du lịch Bim Sơn và UBND các xã, phường tích cực thực hiện công tác tuyên truyền các nội dung Luật Di sản văn hóa; Luật Sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Di sản văn hóa; Nghị định số 61/2016/NĐ-CP ngày 01/7/2016 của Chính phủ ban hành quy định điều kiện kinh doanh cổ vật và hành nghề bảo quản, tu bổ, phục hồi di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh; Nghị định số 98/2010/NĐ-CP ngày 21/9/2010 của Chính phủ quy định chi tiết thi hành một số điều của Luật Di sản văn hóa và Luật Sửa đổi, bổ sung một số điều của Luật Di sản văn hóa... [12].

Hình thức tuyên truyền được đa dạng hóa thông qua nhiều hình thức như: treo băng rôn, khẩu hiệu, pano, áp phích... tại các di tích và trên các tuyến đường chính của Thị xã; viết tin, bài, phóng sự tuyên truyền trên hệ thống Đài Truyền thanh Thị xã và các xã, phường, Cổng thông tin điện tử Thị xã, Thông tin nội bộ; lồng ghép tuyên truyền trong các Hội thi, Hội diễn, các buổi sinh hoạt tại khu dân cư; tuyên truyền trên loa nội bộ tại các điểm di tích. Thông qua hoạt động tuyên truyền này, du khách thập phương biết và hiểu thêm về hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ.

Bên cạnh đó, Thị xã đã lắp đặt các biển chỉ dẫn đến di tích trên các tuyến đường trên địa bàn, lắp biển trích giới thiệu tóm tắt nội dung, lịch sử, giá trị của di tích trong khuôn viên các di tích... Qua đó, đã góp phần nâng cao hiệu quả tuyên truyền đến các cấp, các ngành, nhân dân và du khách trong và ngoài địa bàn nghiêm túc thực hiện các quy định của Đảng và Nhà nước về quản lý di sản.

Hoạt động biểu diễn thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ

Để tiến hành bảo vệ di sản thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, các cấp lãnh đạo đã triển khai các hoạt động cụ thể như:

Hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ lớn nhất trong năm trên địa bàn là Lễ hội Sòng Sơn - Ba Dội. Lễ hội diễn ra từ ngày 24 - 26/2 Âm lịch hàng năm, nhằm ngưỡng vọng, tri ân Thánh Mẫu Liễu Hạnh - một trong "Tứ bất tử" trong tín ngưỡng dân gian Việt Nam và tưởng nhớ người anh hùng áo vải Quang Trung Nguyễn Huệ đã dừng chân tại đây trước khi hành quân ra Bắc Hà đánh tan 29 vạn quân Thanh xâm lược. Chính lễ được tổ chức vào sáng 26/2 (Ân lịch) nhằm cầu xin Thánh mẫu che chở cho quốc thái nhân an, nhân khang vật thịnh, mùa màng tươi tốt.

Sau khi kết thúc phần lễ và hội ở đài lễ, nghi thức lễ rước bóng Thánh Mẫu bằng kiệu Long đình được cử hành. Hai bên kiệu rước là những tán, lồng sặc sỡ. Đội múa lân vừa đi vừa múa. Đội nhạc khí bao gồm có trống, kèn, chiêng, đàn, sáo, thanh la náo bạt, hoà tấu tạo thành những điệu nhạc hành rước. Ban thờ bày đủ phẩm vật chay, mặn. Khi trời chính Ngọ cũng là

lúc đoàn lên đến đỉnh Đèo Ba Dội, đoàn quay về dâng hương tại đền Chín Giếng và xa giá hồi cung làm lễ hoàn vị tại đền Sông Sơn.

Trong khuôn khổ các hoạt động lễ hội Sông Sơn - Ba Dội, vào tối ngày 25/2 Âm lịch hàng năm, lễ hầu văn Thánh Mẫu đền Sông Sơn đã được tổ chức. Đây là hoạt động thực hành tín ngưỡng Thờ Mẫu lớn nhất trong năm, thu hút sự tham gia của hàng chục thanh đồng trong và ngoài tỉnh. Tiêu biểu như các thanh đồng: Nguyễn Tiến Nghĩa, Nguyễn Văn Đức, Nguyễn Hoàng Anh, Nguyễn Văn Hùng (Hà Nội), Hoàng Quốc Lương (Tam Điệp - Ninh Bình), Phạm Thị Sang (Phường Phú Sơn, TX. Bim Sơn), cậu Hoàng Lương (Hoàng Khánh, Hoàng Hóa), cô Trần Thị Hoa và cô Lê Như Hoa (Phường Bắc Sơn, TX Bim Sơn)... Mỗi thanh đồng được thực hiện 2 - 3 giá hầu. Thông qua tiếng đàn thánh thót, qua lời ca ngọt ngào của các cung văn, người nghe có thể cảm nhận được danh tính của các nhân vật huyền thoại mà bấy lâu nay nhân dân ngưỡng vọng. Qua các điệu múa uyển chuyển, đẹp mắt của các thanh đồng đã tái hiện hình ảnh và công trạng của các bậc thiên thần và nhân thần đã có công với nước với dân mà nhân dân ta hàng trăm năm nay tôn thờ. Lễ Hầu văn Thánh thường thu hút hàng ngàn người dân trong và ngoài địa bàn đến quan tâm, ngưỡng vọng.

Ngoài lễ hội Sông Sơn - Ba Dội, tại di tích Đền Sông Sơn và Đền Chín Giếng đã diễn ra một số hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ, nổi bật như:

- Tháng 7/2018, tại Di tích đền Sông Sơn, Hội di sản và cổ vật Thanh Hóa phối hợp với UBND Thị xã đã tổ chức ra mắt Câu lạc bộ (CLB) Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ thị xã Bim Sơn. CLB do bà Nguyễn Thị Dục làm chủ nhiệm với sự tham gia của 15 thành viên, hoạt động theo nguyên tắc tự nguyện, tự quản và tự trang trải kinh phí. CLB hoạt động thực hành tín ngưỡng theo đúng ý nghĩa của thờ mẫu trên địa bàn Thị xã; tuyên truyền, vận động hội viên thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách pháp luật của Đảng, Nhà nước, Luật di sản văn hóa về gìn giữ bảo tồn bản sắc văn hóa dân tộc, thực hành tiết kiệm, tránh lãng phí, không mê tín dị đoan. Mỗi thành viên trong CLB sẽ là nhân tố quan trọng, góp phần bảo tồn, phát huy di sản văn hóa quý báu của dân tộc.

- Tháng 9/2020, tại Di tích đền Sông Sơn, Chi hội Bảo tồn Đạo mẫu huyện Hà Trung tổ chức lễ ra mắt Chi hội Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ và liên hoan “Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ của người Việt” huyện Hà Trung mở rộng lần thứ nhất - năm 2020. Liên hoan thu hút sự tham gia của 18 thanh đồng trong và ngoài địa bàn tham dự và hoạt động tín ngưỡng.

Bên cạnh đó, hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ được các bản hội, thanh đồng thường xuyên duy trì trong năm, tập trung vào các tháng lễ hội mùa xuân, tháng 9 Âm lịch (lễ cô Chín) và lễ tạ vào tháng cuối năm Âm lịch. Trung bình mỗi năm, trên địa bàn Thị xã có khoảng trên 150 lượt bản hội, thanh đồng thực hành tín ngưỡng thờ mẫu với tổng số gần 3.000 lượt người tham gia nghi thức. Năm 2020, do tình hình dịch bệnh Covid - 19 nên hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ giảm đáng kể, còn khoảng 92 lượt/năm với hơn 1.800 lượt người tham gia.

4.3. Chức trách, nhiệm vụ của các bên liên quan trong bảo vệ di sản văn hóa

Số lượng nghệ nhân, người thực hành, hội, nhóm, CLB: Trên địa bàn tỉnh Thanh Hóa có nhiều CLB hầu đồng, trong đó Bim Sơn có 01 CLB Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ

do bà Nguyễn Thị Dục làm chủ nhiệm với sự tham gia của 15 thành viên, được thành lập tháng 7/2018. Ngoài ra, còn có 19 bản hội với gần 1.000 con nhang, đệ tử thường xuyên duy trì thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ. Hoạt động hoàn toàn tự nguyện và tự chủ về kinh phí. CLB hoạt động thực hành tín ngưỡng theo đúng ý nghĩa của thờ mẫu trên địa bàn Thị xã; tuyên truyền, vận động hội viên thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách pháp luật của Đảng, Nhà nước, Luật Di sản văn hóa về gìn giữ bảo tồn bản sắc văn hóa dân tộc, thực hành tiết kiệm, tránh lãng phí, không mê tín dị đoan. Mỗi thành viên trong CLB sẽ là nhân tố quan trọng, góp phần bảo tồn, phát huy di sản văn hóa quý báu của dân tộc.

Đặc biệt, sau khi di sản được UNESCO ghi danh (2016) trở lại đây, bên cạnh công tác quản lý Nhà nước được tổ chức khoa học, chặt chẽ thì vai trò của cộng đồng trong việc bảo vệ và phát huy giá trị di sản thực hành tín ngưỡng thờ mẫu ở đền Sòng ngày càng được thể hiện rõ qua sự đóng góp của các cá nhân, CLB, các bản hội, nhân dân trong vùng và cả khách thập phương.

Bên cạnh đó, hoạt động thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ được các bản hội, thanh đồng thường xuyên duy trì trong năm, tập trung vào các tháng lễ hội mùa xuân, tháng 9 Âm lịch (lễ cô Chín) và lễ tạ vào tháng cuối năm Âm lịch. Trung bình mỗi năm, trên địa bàn Thị xã có khoảng trên 150 lượt bản hội, thanh đồng thực hành tín ngưỡng thờ mẫu với tổng số gần 3.000 lượt người tham gia nghi thức.

4.4. Vai trò của cộng đồng trong bảo vệ di sản văn hóa

Trải qua thời gian và những thăng trầm của lịch sử, nhiều di sản văn hóa đã xuống cấp, không còn nguyên vẹn. Do đó, việc tham gia bảo vệ di sản của các bên liên quan có vai trò quan trọng. Đặc biệt là hai thành tố, nhà nước đóng vai trò chỉ đạo, định hướng; cộng đồng đóng vai trò chủ động thực hiện, đây được xem là hai nhân tố quyết định trong công tác bảo tồn di sản. Văn hóa là một lĩnh vực đặc thù nên cần được ứng xử bằng các biện pháp, chính sách phù hợp. Đặc biệt cần nâng cao năng lực của đội ngũ cán bộ trong ngành di sản.

Phát huy vai trò chủ thể của nhân dân trong bảo tồn và phát huy giá trị di sản. Các di sản thường gắn bó chặt chẽ với một cộng đồng cụ thể để có thể duy trì sức sống cho di sản văn hóa, các di sản ấy phải được bảo tồn như nó vốn có, phải được "sống" ngay trong chính đời sống cộng đồng. Do đó, việc bảo tồn di sản văn hóa có sự tham gia của nhân dân, dựa vào nhân dân và vì người dân. Để làm được điều đó nhà nước cần có những chính sách đào tạo nhằm nâng cao năng lực tự quản của cộng đồng. Di sản văn hóa phải luôn gắn với con người và cộng đồng cư dân địa phương nơi nó được sáng tạo ra và hiện đang được tồn tại. Dù có sự quản lý của Nhà nước nhưng việc tham gia và phát huy vai trò của nhân dân vào quá trình bảo tồn vẫn là điều kiện tiên quyết để các di sản tồn tại và phát triển. Đây được xem là một trong những giải pháp giúp tăng cường nguồn lực xã hội hóa hiện nay.

Tăng cường hợp tác quốc tế về bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa. Ngày nay, với sự phát triển của khoa học công nghệ và sự giao lưu hợp tác quốc tế diễn ra sâu rộng trên nhiều lĩnh vực. Việc hợp tác quốc tế trên lĩnh vực bảo tồn di sản văn hóa là xu thế tất yếu không thể trách khỏi và cũng hết sức cần thiết. Việc hợp tác này sẽ tranh thủ được sự giúp đỡ, ủng hộ của quốc tế về tài chính, đào tạo nguồn nhân lực, thiết bị công nghệ cho việc bảo tồn di sản.

Có thể nói, sự tham gia, vào cuộc của các bên có liên quan có vai trò quan trọng trong công tác bảo tồn và phát huy giá trị di sản. Chính vì thế, di sản có bảo tồn tốt hay không cần có chính sách để huy động mọi nguồn lực, mọi thành viên tham gia công tác này.

Các di tích thờ mẫu nổi bật và nghi lễ truyền thống: Thanh Hóa sở hữu nhiều di tích nổi tiếng với khoảng 1.500 di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh đã được xếp hạng, bảo vệ và khoảng hơn 4.000 di tích, điện thờ tư nhân chưa được kiểm kê [11]. Các di tích này không chỉ có ý nghĩa tín ngưỡng sâu sắc mà còn là những không gian văn hóa, nơi diễn ra các nghi lễ thờ mẫu, cúng tế các thần linh trong tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ. Những nghi lễ thờ mẫu tại Thanh Hóa không chỉ bao gồm lễ rước kiệu, cúng tế, mà còn có các hoạt động biểu diễn nghệ thuật dân gian như hát văn, múa hầu đồng - những hình thức nghệ thuật đặc trưng trong nghi lễ thờ mẫu. Các di tích thờ mẫu là những không gian thiêng liêng, thu hút không chỉ người dân địa phương mà còn du khách thập phương đến tham dự. Tuy nhiên, do sự phát triển đô thị hóa và du lịch, nhiều di tích này đang phải đối mặt với các nguy cơ mất đi tính nguyên vẹn về không gian thờ tự và nghi lễ truyền thống.

Cộng đồng địa phương đóng vai trò chủ đạo trong việc bảo vệ và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ mẫu, đặc biệt là qua việc duy trì các lễ hội, nghi lễ hàng năm. Vào năm 2019, Viện Nghiên cứu Tôn giáo tín ngưỡng Việt Nam và Ủy ban nhân dân huyện Hà Trung đồng chủ trì một sự kiện với sự tham gia của 80 thanh đồng. Buổi lễ thứ hai được tổ chức vào ngày 22 tháng 12 năm 2019 tại phủ Bà Cầu Sâng, phường Nam Ngạn, thành phố Thanh Hóa, do Hội Di sản văn hóa xứ Thanh tổ chức, với sự tham gia của 40 thanh đồng thực hiện nghi lễ hầu thánh. Cùng với các hoạt động này, nhóm nghiên cứu cũng đã sử dụng hai loại mẫu phiếu điều tra bảng hỏi và tiến hành phỏng vấn sâu (PVS) một số nhà quản lý văn hóa, nhà nghiên cứu, thanh đồng và người đi lễ về các vấn đề liên quan đến đề tài nghiên cứu [11]. Tuy nhiên, mức độ tham gia của cộng đồng, đặc biệt là giới trẻ, trong các hoạt động bảo vệ di sản này có sự thay đổi. Trong khi các thế hệ cao niên vẫn duy trì và truyền dạy các nghi thức thờ mẫu cho con cháu, thì giới trẻ lại có xu hướng ít quan tâm đến việc tham gia và học hỏi các giá trị truyền thống này. Điều này tạo ra sự thiếu hụt trong việc truyền thụ các giá trị văn hóa phi vật thể, ảnh hưởng đến quá trình bảo vệ lâu dài. Bên cạnh đó, sự tham gia của cộng đồng trong việc bảo vệ cũng gặp phải nhiều khó khăn do sự thiếu hiểu biết về giá trị của tín ngưỡng thờ mẫu và sự tác động của lối sống hiện đại. Do đó, việc khôi phục và bảo vệ các nghi lễ, lễ hội, và không gian thờ tự cần có sự can thiệp từ các cơ quan chức năng để khuyến khích sự tham gia của cộng đồng.

5. Thảo luận

5.1. Các yếu tố văn hóa, xã hội, kinh tế ảnh hưởng đến phát huy giá trị của tín ngưỡng Mẫu Tam phủ

Tín ngưỡng thờ Mẫu Tam phủ không chỉ là một phần quan trọng trong đời sống tâm linh mà còn gắn liền với bản sắc văn hóa dân tộc. Tuy nhiên, trong bối cảnh xã hội hiện đại, sự thay đổi về lối sống và sự phát triển mạnh mẽ của đô thị hóa tại Thanh Hóa đang ảnh hưởng đến việc duy trì các lễ nghi truyền thống. Một số nghi lễ và hình thức thờ cúng đã có sự thay đổi, không còn giữ nguyên vẹn như những nghi thức của thế hệ trước. Mặc dù vậy,

nhiều cộng đồng vẫn cố gắng duy trì các lễ hội truyền thống tại các đền, phủ thờ mẫu, điều này phản ánh sức sống của tín ngưỡng trong bối cảnh hiện đại.

Thanh Hóa, như nhiều tỉnh khác, đang trải qua quá trình đô thị hóa nhanh chóng, dẫn đến sự thay đổi về cấu trúc cộng đồng và thói quen sinh hoạt của người dân. Việc chuyển cư từ nông thôn ra thành thị đã tạo ra khoảng cách giữa thế hệ trẻ và các giá trị truyền thống, trong đó có tín ngưỡng thờ mẫu. Sự xâm nhập của các yếu tố văn hóa phương Tây và sự phát triển của du lịch hiện đại cũng khiến nhiều người trẻ không còn mấy quan tâm đến các nghi lễ truyền thống. Tuy nhiên, một số địa phương ở Thanh Hóa vẫn duy trì được các lễ hội truyền thống lớn, thể hiện sự gắn kết mạnh mẽ của cộng đồng với tín ngưỡng thờ mẫu.

Mặc dù tín ngưỡng thờ mẫu có vai trò quan trọng trong đời sống văn hóa và tâm linh của cộng đồng, việc duy trì các nghi lễ và lễ hội thờ mẫu vẫn gặp khó khăn về nguồn lực tài chính. Nhiều đền, phủ thờ mẫu thiếu nguồn lực để duy trì cơ sở vật chất, tổ chức các lễ hội quy mô lớn hoặc thực hiện công tác bảo vệ di sản. Trong bối cảnh tài chính hạn hẹp, sự thiếu hỗ trợ từ chính quyền địa phương và các tổ chức tôn giáo khiến cho nhiều lễ hội thờ mẫu không thể duy trì được các hoạt động thường xuyên, hoặc các nghi lễ không thể diễn ra đầy đủ như truyền thống.

5.2. Mối quan hệ giữa các cơ quan quản lý nhà nước, cộng đồng địa phương và các tổ chức tôn giáo trong việc bảo vệ và phát huy giá trị di sản

Cơ quan quản lý nhà nước: Chính quyền địa phương đóng vai trò rất quan trọng trong việc bảo vệ di sản thờ mẫu. Tuy nhiên, việc thiếu sự phối hợp giữa các cơ quan quản lý di sản văn hóa, các cơ quan tôn giáo và cộng đồng dân cư vẫn là một thách thức lớn. Mặc dù có các chính sách hỗ trợ bảo vệ di sản, việc triển khai các chương trình bảo vệ tín ngưỡng thờ mẫu chưa thật sự hiệu quả. Các chính sách bảo vệ chưa đồng bộ, không có sự kết hợp chặt chẽ giữa bảo vệ vật thể và phi vật thể, dẫn đến sự thiếu đồng nhất trong việc bảo vệ các giá trị văn hóa truyền thống.

Cộng đồng địa phương: Cộng đồng dân cư đóng vai trò chính trong việc duy trì và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ mẫu. Tuy nhiên, sự tham gia của cộng đồng vào việc bảo vệ di sản còn hạn chế, đặc biệt là trong các thế hệ trẻ. Nhiều người dân có ý thức bảo vệ di sản, nhưng một bộ phận giới trẻ lại không mấy quan tâm hoặc không hiểu hết giá trị văn hóa của tín ngưỡng này. Việc thiếu sự liên kết giữa các thế hệ cũng làm giảm đi hiệu quả của công tác bảo vệ và truyền dạy tín ngưỡng.

Các tổ chức tôn giáo: Các tổ chức tôn giáo, đặc biệt là các chức sắc tôn giáo, có vai trò quan trọng trong việc duy trì nghi lễ và tổ chức các hoạt động thờ mẫu. Tuy nhiên, không phải tổ chức tôn giáo nào cũng có đủ khả năng phối hợp với các cơ quan chức năng trong việc bảo vệ và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ Mẫu. Việc thiếu sự kết nối giữa các tổ chức tôn giáo và chính quyền địa phương khiến cho các hoạt động bảo vệ di sản gặp nhiều khó khăn trong việc huy động nguồn lực và phối hợp tổ chức.

5.3. Bài học từ các mô hình bảo vệ

Các quốc gia như Nhật Bản, Hàn Quốc và Trung Quốc đã áp dụng các mô hình bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể thành công, trong đó có sự kết hợp giữa bảo vệ di sản và phát triển

du lịch văn hóa. Các mô hình này có thể được áp dụng tại Thanh Hóa để vừa bảo vệ được giá trị tín ngưỡng thờ mẫu, vừa thúc đẩy du lịch văn hóa địa phương. Một số bài học quan trọng có thể rút ra từ các mô hình thành công là việc nâng cao nhận thức cộng đồng, tạo cơ chế kết nối chặt chẽ giữa các tổ chức tôn giáo, chính quyền địa phương và cộng đồng trong công tác bảo vệ và phát triển các chương trình giáo dục di sản cho thế hệ trẻ.

5.4. Giải pháp cải thiện công tác bảo vệ tại Thanh Hóa

Nâng cao nhận thức cộng đồng: Việc giáo dục cộng đồng về giá trị văn hóa của tín ngưỡng thờ mẫu là rất cần thiết. Các chương trình tuyên truyền, hội thảo, lớp học về tín ngưỡng thờ mẫu cùng với việc tổ chức các hoạt động lễ hội quy mô lớn sẽ giúp tăng cường sự tham gia của cộng đồng và thế hệ trẻ vào công tác bảo vệ di sản.

Tăng cường sự phối hợp giữa các bên liên quan: Chính quyền, cộng đồng và các tổ chức tôn giáo cần phối hợp chặt chẽ hơn trong việc tổ chức các hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ mẫu. Các chương trình bảo vệ cần có sự tham gia của các tổ chức tôn giáo, đồng thời có sự hỗ trợ về tài chính và cơ sở vật chất từ chính quyền địa phương.

Khuyến khích phát triển du lịch văn hóa: Thanh Hóa có thể kết hợp bảo vệ tín ngưỡng thờ mẫu với phát triển du lịch văn hóa, qua đó tạo nguồn thu để duy trì các hoạt động bảo vệ. Tuy nhiên, cần phải có các chiến lược rõ ràng để phát triển du lịch một cách bền vững, không làm mất đi giá trị thiêng liêng của di sản.

Bảo vệ tín ngưỡng thờ mẫu Tam phủ tại Thanh Hóa cần có một chiến lược toàn diện, với sự tham gia mạnh mẽ của cộng đồng, sự hỗ trợ của chính quyền địa phương, các tổ chức tôn giáo và việc áp dụng các bài học từ mô hình bảo vệ thành công khác để phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể này trong bối cảnh hiện đại.

6. Kết luận

Nghiên cứu về việc bảo vệ và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ mẫu Tam phủ ở Thanh Hóa đã cho thấy tín ngưỡng này không chỉ là một phần quan trọng của di sản văn hóa phi vật thể mà còn đóng vai trò thiết yếu trong đời sống tinh thần của người dân địa phương. Tín ngưỡng thờ mẫu, với các nghi lễ đa dạng và phong phú, gắn liền với các hoạt động văn hóa, xã hội, và tín ngưỡng đặc sắc, tạo thành một di sản văn hóa vô cùng giá trị. Các di tích thờ mẫu ở Thanh Hóa, đặc biệt là tại các huyện như Thiệu Hóa, Hoằng Hóa, hay Quảng Xương, không chỉ là nơi thờ cúng mà còn là trung tâm của các lễ hội dân gian, mang đậm dấu ấn tâm linh và văn hóa cộng đồng.

Tuy nhiên, quá trình bảo vệ di sản thờ mẫu Tam phủ ở Thanh Hóa đang gặp phải nhiều thách thức lớn. Những vấn đề này bao gồm sự thiếu hụt nguồn lực tài chính cho việc bảo vệ, ảnh hưởng từ quá trình đô thị hóa, sự phát triển du lịch không kiểm soát, và thay đổi trong lối sống của cộng đồng. Dù có nhiều nỗ lực từ phía các cơ quan chức năng và cộng đồng, nhưng sự phối hợp giữa các bên vẫn chưa thật sự đồng bộ, làm ảnh hưởng đến hiệu quả công tác bảo vệ và phát huy giá trị di sản.

Mặc dù vậy, các địa phương như Thiệu Hóa và Hoằng Hóa đã duy trì được những lễ hội, hoạt động thờ mẫu thành công, thể hiện sự bền vững của tín ngưỡng này trong đời sống cộng đồng, đồng thời tạo ra cơ hội cho việc phát triển du lịch văn hóa bền vững.

Đề xuất giải pháp

Để bảo vệ và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ mẫu Tam phủ ở Thanh Hóa, cần có những giải pháp thực tiễn và gắn liền với tình hình hiện tại. Các giải pháp này phải bao gồm sự hoàn thiện về chính sách bảo vệ, sự tham gia của cộng đồng, và các mô hình quản lý thực tiễn để đối phó với thách thức từ đô thị hóa và sự phát triển du lịch.

1. *Hoàn thiện và đồng bộ chính sách bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể*: Chính phủ cần nhanh chóng xây dựng và hoàn thiện các cơ chế pháp lý bảo vệ không gian di tích và lễ hội thờ mẫu, đặc biệt là khi các khu di tích đang bị đô thị hóa mạnh mẽ. Cần có quy hoạch rõ ràng, tránh xây dựng làm xâm phạm không gian linh thiêng của các di tích như đền Sòng, đền Ba Bông.

2. *Phát triển mô hình bảo vệ kết hợp với du lịch*: Thanh Hóa cần đẩy mạnh phát triển du lịch văn hóa gắn với tín ngưỡng thờ mẫu. Các lễ hội như lễ hội đền Sòng có thể trở thành điểm du lịch đặc trưng, thu hút khách tham gia nghi lễ, tham quan di tích mà vẫn đảm bảo tính trang nghiêm của tín ngưỡng.

3. *Tăng cường nguồn lực tài chính cho bảo vệ di sản*: Huy động tài chính từ nhiều nguồn: Nhà nước, cộng đồng và các tổ chức quốc tế. Các di tích cần có sự đầu tư từ cả nhà nước và các tổ chức ngoài nhà nước để duy trì và phát triển.

4. *Đầu tư cơ sở vật chất cho các di tích*: Cần có sự đầu tư vào việc bảo trì và nâng cấp cơ sở vật chất tại các di tích, giúp giữ gìn không gian thờ tự sạch sẽ và trang nghiêm. Chính phủ cần có chương trình hỗ trợ sửa chữa, bảo vệ, làm mới các công trình liên quan đến lễ hội và di tích thờ mẫu.

5. *Tăng cường đào tạo và tuyên truyền về tín ngưỡng thờ mẫu*: Các khóa đào tạo, hội thảo và chương trình giáo dục tại các trường học cần được triển khai để giới trẻ hiểu về giá trị văn hóa này. Thanh Hóa có thể tổ chức các lớp học truyền dạy về tín ngưỡng thờ mẫu cho thế hệ trẻ để bảo vệ di sản lâu dài.

6. *Khuyến khích sự tham gia của cộng đồng địa phương*: Chính quyền cần khuyến khích người dân tham gia trực tiếp vào việc quản lý di tích, duy trì các lễ hội. Họ không chỉ tham gia tổ chức lễ hội mà còn đóng vai trò quan trọng trong việc bảo vệ và phát huy di sản.

7. *Tăng cường phối hợp giữa các bên liên quan*: Các cơ quan chính quyền, cộng đồng địa phương và các tổ chức tôn giáo cần phối hợp tốt hơn trong công tác bảo vệ. Tổ chức các cuộc họp, hội thảo định kỳ để chia sẻ thông tin, nghiên cứu và thống nhất các giải pháp bảo vệ di sản.

8. *Cải thiện các biện pháp quản lý và bảo vệ di sản*: Chính quyền cần xây dựng những biện pháp quản lý chặt chẽ hơn để bảo vệ các di tích thờ mẫu khỏi những tác động xấu từ đô thị hóa và du lịch. Các hoạt động như khấn thuê, hát chầu văn xin tiền cần phải bị kiểm soát nghiêm ngặt để không làm mất đi tính trang nghiêm của tín ngưỡng.

9. *Thúc đẩy chính sách bảo vệ bền vững*: Chính phủ cần xây dựng chính sách bảo vệ dài hạn, bảo vệ cả di tích vật thể và giá trị văn hóa phi vật thể của tín ngưỡng thờ mẫu. Điều này không chỉ giúp bảo vệ di sản mà còn thúc đẩy phát triển bền vững cộng đồng địa phương.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Nguyễn Hồng Dương (2015), *Tín ngưỡng thờ mẫu trong văn hóa dân gian Việt Nam*, NXB Khoa học Xã hội.
- [2]. Nguyễn Văn Huy (2010), *Di sản văn hóa phi vật thể của người Việt Nam: Lý thuyết và thực tiễn*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [3]. Lê Quang Vịnh (2018), *Quản lý di sản văn hóa phi vật thể ở Việt Nam: Thực trạng và giải pháp*, NXB Chính trị Quốc gia.
- [4]. Trần Đức Cường (2019), *Bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể tại các cộng đồng dân cư Việt Nam*, NXB Văn hóa - Thông tin.
- [5]. Nguyễn Quang Ngọc (2017), *Lễ hội và tín ngưỡng thờ mẫu ở Thanh Hóa: Thực trạng và bảo vệ*, Tạp chí Nghiên cứu Văn hóa Dân gian, số 1, trang 25 - 40.
- [6]. Lê Hoàng Liên (2019), *Các mô hình bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể ở Việt Nam và ứng dụng tại Thanh Hóa*, Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển, số 3, trang 68 - 75.
- [7]. Đặng Văn Lung (2004), “*Văn hóa thánh mẫu*”, *Nghiên cứu Văn hóa Nghệ thuật*, số 3 (98), trang 21 - 26.
- [8]. Phan Thị Thanh (2016), *Thực trạng và những giải pháp bảo vệ tín ngưỡng thờ mẫu ở Thanh Hóa*, Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật, số 4, trang 45 - 55.
- [9]. Ngô Đức Thịnh (2009), *Đạo mẫu Việt Nam* (Tập 1, 2), NXB Tôn giáo.
- [10]. Hoàng Minh Tuấn (2020), *Đô thị hóa và ảnh hưởng đến di sản văn hóa phi vật thể: Nghiên cứu trường hợp tín ngưỡng thờ mẫu ở Thanh Hóa*, Tạp chí Quản lý và Phát triển, số 2, trang 30 - 35.
- [11]. Vũ Hồng Thuật (2020), *Thực trạng thực hành tín ngưỡng thờ mẫu Tam phủ ở tỉnh Thanh Hóa hiện nay*, *Thông tin Khoa học xã hội*, số 8/2020.
- [12]. Chính phủ Việt Nam (2015), *Nghị định 92/2015/NĐ-CP về bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể*, Hà Nội: Chính phủ.
- [13]. UNESCO (2016), *Tài liệu hướng dẫn về bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể*. Paris: UNESCO.
- [14]. Ủy ban Nhân dân tỉnh Thanh Hóa (2020), *Báo cáo về tình hình bảo vệ di sản văn hóa và các di tích tín ngưỡng tại Thanh Hóa*, Thanh Hóa: UBND tỉnh Thanh Hóa.
- [15]. Tổ chức Khoa học và Công nghệ Thanh Hóa (2018), *Đánh giá về tác động của phát triển du lịch đến bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể tại Thanh Hóa*. Thanh Hóa.

PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI SẢN VĂN HÓA THỰC HÀNH TÍN NGƯỠNG THỜ MẪU TAM PHỦ CỦA NGƯỜI VIỆT TRÊN ĐỊA BÀN TỈNH THANH HÓA

Lê Xuân Sơn

Trường Đại học Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa

Email: lexuanson@dvttdt.edu.vn

Ngày nhận bài: 10/9/2024

Ngày phản biện: 12/9/2024

Ngày tác giả sửa: 20/9/2024

Ngày duyệt đăng: 24/7/2025

Ngày phát hành: 31/7/2025

Thực hành tín ngưỡng thờ mẫu Tam phủ của người Việt là một di sản văn hóa phi vật thể tiêu biểu, không chỉ phản ánh đời sống tâm linh gắn bó với thiên nhiên mà còn thể hiện rõ bản sắc văn hóa dân tộc. Kể từ khi được UNESCO công nhận năm 2016, di sản này ngày càng được quan tâm song cũng đứng trước không ít thách thức trong bối cảnh xã hội đổi thay. Vì vậy, qua bài viết, tác giả đề xuất một số giải pháp: tăng cường phối hợp giữa chính quyền, cộng đồng, tổ chức tôn giáo; phát triển du lịch bền vững; đầu tư nguồn lực và giáo dục thế hệ trẻ nhằm bảo vệ và phát huy giá trị di sản.

Từ khóa: Quản lý di sản; Di sản phi vật thể; Thờ mẫu Tam phủ; Người Việt.